

Az értékelvű társadalomépítés regionalizációs hatásai

Bevezetés

A Székelyföld az utóbbi években az érdeklődés középpontjába került. Ennek, az egyébként pozitív, a régió elszigeteltségét csökkentő odafigyelésnek kettős oka van. Egyrészt a Székelyföld értékei (természeti adottságok, ásványi tartalékok, népi kultúra, hagyományok) útikönyvek, monográfiák, történelmi tanulmányok megírására serkentik az Orbán Balázs és Bányai János nyomdokain haladó alkotókat. Másrészt a Székelyföldön zajló gazdasági átalakulás, a dinamikus privatizáció, a kis és közepes magánvállalkozások dominanciája a figyelmet a térség gazdasági potenciáljára irányították. Ezzel párhuzamosan íródik a Székelyföld mint etnikai régió politikai irodalma. Demográfiai és történelmi tanulmányok, statisztikák próbálják a valóság talajára hozni a publikus beszédet. A politikai kihívás annyira erőteljes, hogy befolyásolja Románia közigazgatási rendszerének, az esetleges regionalizációnak és regionális fejlesztésnek jogalkotási folyamatát is¹.

Témaválasztásomat egyaránt indokolják a Székelyföldön tapasztalható regionalizmus politikai vonatkozásai és a térség saját erőforrásaiban rejlő fejlődési potenciál megléte. A Székelyföld jövőjét e kettős erőter határozza meg, hiszen politikai támogatás nélkül nem biztosíthatók a fejlődéshez szükséges infrastruktúra-beruházások (gyorsforgalmi utak, Kelet-Nyugat vasútvonal, modern távközlés, nemzetközi repülőtér), melyekhez állami és nemzetközi források szükségesek. Ugyanakkor a Székelyföld gazdasága számos nyersanyag és az energia beszerzésében függ az országos ellátórendszerektől. Másrészt a térség fejlesztési potenciálja és a folyamatok rendkívül élénk dinamikája Románia és a Kárpát-medence egyik lehetséges fejlődési szigetévé tehetik a Székelyföldet.

A térség fejlettsége és az etno-politikai viszonyok együttesen határozzák meg a régió dinamikus stabilitását és az itt élő közösségek versenyképességét.

¹ A Székelyföld mint politikai probléma nem önálló, hanem részét képezi az Erdélykérdésnek, mely az EU-integráció, regionális fejlesztés és a rendszerváltást követő területi egyenlőtlenségek felerősödése nyomán a román közélet egyik vitatémája. Váratlan fordulat az új román közigazgatási miniszter bejelentése, hogy a regionalizációt a történelmi tartományok határai szerint, valódi közigazgatási régiók létrehozásával kell folytatni. A kérdés aktuálpolitikai vonatkozásairól publikált érdekes összeállítást Gabriel Andreescu és Molnár Gusztáv, 1999.

A Székelyföld mint régió, a meghatározás problémái

A Székelyföldet mint régiót meghatározó érvelések nagy része az etnikai elvet tekinteti alapvetőnek. Ennek a megközelítésnek megfelelően a Székelyföld az a térség, vagy pontosabban azon közigazgatási egységek alkotta terület, mely az egykori székely székek adminisztrálásában lévő területen található és ahol a magyar etnikum regionális többséget alkot¹. A meghatározás magán hordozza az egykori Magyar Autonóm Tartomány emlékét² és a régió lényegét annak magyarságában véli megtalálni³.

A Székelyföld régióhatárainak meghatározására a történeti szemlélet és a statisztikai adatok szerkezete, illetve elérhetősége egyaránt a közigazgatási határokat jelöli meg. Ezért, külön elemzés és kritika tárgyát kell hogy képezze a közigazgatási határok alakulása az idők folyamán, valamint a jelenlegi közigazgatási határok mesterséges és a régiófejlődést megtörő jellege⁴.

A régió meghatározásának egyik lehetséges módja a különböző társadalmi térségi szintek jellegadó folyamatainak és eszmerendszerének leírása, amint azt Nemes Nagy József javasolja.⁵ A régió fogalom ennek megfelelő értelmezése egy régió meghatározása a kiinduló *térség*, a térségben zajló *reálfolyamatok*, azok hatásának és eredményének, az *eszme- és intézményrendszer*, valamint az ezúton létrejött *új entitás* együttes vizsgálatával végezhető el⁶. Ebben a megközelítésben a régió kialakulása komplex folyamat és a létrejött entitás dinamikus, időben változó struktúra.

Nyilvánvaló, hogy *e meghatározás értelmében a Székelyföld nem, vagy még nem tekinthető régióknak*. Ugyanakkor fellelhetők a regionális identitás jegyei, tapasztalható a térség belső koherenciájának növekedése, melynek nyomán, mind struktúráiban, mind működésében, a Székelyföld markáns területi entitásként rajzolódik ki Erdélyben. Vizsgálódásaim ezért a régióvá válás folyamatára koncentrálnak.

A *Székelyföld mint közigazgatási régió* egy premodern közpödmény. Miként ezt Imreh István és Egyed Ákos történészek munkáikban részletekbe menően hangsúlyozzák, a Székelyföldön zajló élet rendje szorosan összefügg az itt élő faluközösségek sajátos gyepűvédő szerepével. A középkorban kialakult szabályok a privilégiumokkal együtt összefüggő rendszert, önszabályozó rendet alkottak. A rend kialakulása már jóval a modern magyar nemzet születése előtt, az erdélyi rendi társadalomban megtörtént, és elemeit ma is őrzi a faluközösségek emlékezetete. Erdélyi sajátosság, hogy a feudális rendek kialakulása és léte jól körülhatárolható térségekre, mint ami-

¹Erdély etnikai térképének időbeli alakulását Kocsis Károly tárgyalja részletesen. Szemléletes térképen követhető amint a középkortól napjainkig eltelt időszakban etnikai szigetek alakultak ki Erdély területén. A legnagyobb ilyen sziget a Székelyföld. [Kocsis, (1998, 104, 114, 129. o.)]

²A Magyar Autonóm Tartomány időszakának részletes értékelése még nem készült el. A korszak ellentmondásosságára rámutat Hajdú Zoltán. [Hajdú, (2000, 335. o.)]

³„1992-ben Székelyföldön élt az erdélyi magyarság közel fele, azaz 72 0276 lélek... Napjainkig szinte megbonthatatlan magyar etnikai tömb (többségszámú) elsősorban a forgalmilag félreeső (azaz forgalmi árnyékban fekvő), hegyvidéki környezetnek és a tartós etnikai tudatnak (identitástudat) köszönhette fennmaradását.” [Volkori, (1994, 49. o.)]

⁴A Székelyföld településeinek demográfiai és közigazgatási statisztikája megtalálható a Varga E. Árpád által összeállított erdélyi adatbázis I. kötetében, ahonnan a közigazgatási határok változását illusztráló térképeket átvettem (lásd melléklet). [Varga, (1998)]

⁵„A régió lehatárolt területi egység a nemzeti és a települési szint között, amelyet a társadalmi folyamatok széles körét átfogó, soktényezős társadalmi-gazdasági kohézió (regionalizálódás), az érzékelhető regionális identitástudat, valamint az érdemi irányítási kompetenciájú és önállóságú regionális intézmények rendszere (regionalizmus) fog tartós egységre.” [Nemes Nagy József, (2000, 147. o.)]

⁶Lásd uo. 144. o.

A kulturális térségek szerepe a regionális fejlesztésben. 2001.

lyenek a Szászföld és a Székelyföld¹. A területhez kötődő rendi és etnikai tagoltság nagyon fontos jellemzője az erdélyi regionális folyamatoknak². A rend alapjait nem a nemzeti öntudat és az országgal kapcsolatos politikai fogalmak képezték. A mindennapi közösségi élet (szomszédság, birtokviszonyok) és annak fenntarthatóságát biztosító erőforrásokhoz való hozzáférhetőség szabályai, valamint a közteherviselés rendszere alkotja ennek gerincét. Egyszóval: nem az állam és polgára, állam és közösségek viszonyát rendezik ezek, hanem a közösség belső, autonóm működésének szabályait határozzák meg. Mint ilyen, inkább nevezhető tipikusnak az akkori kor Európájában, mint kirívó esetnek. Azt hiszem, nem tévedek, ha mindezt a szerves fejlődés eredményének tekintem, és mint olyat, nagy stabilitású képződménynek, mely a kultúra, szokások és implicit a regionális identitást meghatározó elemek formájában jóval túlélte születése korát. *Az akkori szerves fejlődést a helyi közösségek és a természet közötti viszony határozta meg. A székelység nem nemzet(iség)ként, hanem közösségi életformaként alakult ki.* Ezért van az, hogy a modern magyar nemzetbe probléma nélkül tudott betagozódni ez az identitás, mint regionális sajátosság. Egyébként más európai regionális identitásokra is jellemző ez a folyamat, gondoljunk a dél-tiroli vagy az elzászi közösségekre.

A fejlesztés fogalma

A szerves fejlődés lehetőségeinek elemzése számára célszerű a természeti adottságok által meghatározott tájegység településeinek komplex vizsgálata. Ebben a megközelítésben a fejlődés tulajdonképpen kulturálisan meghatározott folyamat. A kultúra tágabb értelmezésébe³ beletartozik az emberek közti viszony, a bizalom jellege⁴, mely meghatározza a gazdasági társulások preferált típusait és méretét, a vallás és vele kapcsolatos munkaerőkölcst, valamint a tőkefelhalmozás és fogyasztás közti egyensúly kialakulását meghatározó magatartás. A kultúra magában hordozza azt az értékrendszert, mely az emberi cselekvés prioritásait meghatározza. Ez megnyilvánul a természethez és annak erőforrásaihoz való viszonyulásban is. A fejlődés olyan folyamat, melynek során az adott területen élő közösségek életminősége az adott közösség értékrendszerének és törekvéseinek megfelelően javul⁵. A fejlődés önerős, ha erőforrásai a régió belső adottságai, és fenntartható, ha a fejlődés során ezek az erőforrások megújíthatók.

¹ „Erdély már 1526 előtt elindult a sajátos belső autonómia és térfejlődés irányába, de ennek elsősorban csak belső társadalmi, részben területi megosztottsági alapjai fejlődtek ki... Erdély szellemisége 1526 előtt úgy fogalmazható meg, hogy meghatározó eleme a partikularizmus és a különböző kiváltságok alapján élő és szerveződő népek és csoportok rendi különállása, önkormányzatiságának eszméje. [Hajdú (2000, 326. o.)]

² „Erdély önmagában különös rendisége – létrejöttékor – nemcsak a feudalizmus kori társadalmat tagolta, hanem külön etnikai tudattal is párosult, és földrajzilag is karakterisztikusan elhatárolódott egymástól. [Takács, (2000, 176. o.)]

³ Boas szerint a kultúra az emberi viselkedés biológiailag nem meghatározott aspektusait jelenti... „A kultúra tehát a társadalom és a környezet kölcsönhatását közvetítő eszközrendszer, amely egyrészt közvetítőként (tárgyi eszközök) keresztül lehetővé teszi a környezethez való biológiai alkalmazkodási törvények módosítását, megváltoztatását, másrészt az ösztönmechanizmusok meghaladását, szabályozását. Kifejezi a tevékenységi mód, annak tárgyiasulása és az ember céltudatos aktivitása egységét.” A Fülöp Miklóstól származó idézetet dr. Orosdy Béla marketingjegyzetéből vettem át. [Orosdy, (1995, 148. o.)]

⁴ [Fukuyama, (1997)]

⁵ „Development is a process by which the members of a society increase their personal and institutional capacities to mobilize and manage resources to produce sustainable and justly distributed improvements in their quality of life consistent with their own aspirations.” [Korten, (1990)]

Kulturális térségek Romániában, az értékek szerepe a fejlesztésben

- a fejlesztést fenntartó közösség identitásának megalapozása;
- a fejlesztés cél- és prioritásrendszerének meghatározása;
- az életminőség fogalmának értelmezése;
- a fejlesztési folyamat fenntarthatóságának megalapozása;
- a fejlesztésben részt vevő intézmények küldetésének és kapcsolatrendszerének meghatározása;
- a közösség és a tér közötti kapcsolat meghatározása;
- térségmarketing.

Dumitru Sandu román szociológus a romániai társadalmi változások kutatására kulturális zónákat határoz meg, mérhető jellemzők alapján¹. Ezek a jellemzők területhez kötöttek, a települési és közigazgatási egységekre vonatkozó statisztikai adatok és a kérdőíves vizsgálatok alapján a következők: valamelyik történelmi régióhoz való tartozás, a rurális agrárfejlettség, az urbánus fejlettség, valamint a felekezeti megoszlás. A komplex statisztikai mutatók tulajdonképpen a közösség és a természet közötti kölcsönhatást mérik. A vizsgálat során az adatgyűjtés csak megyék szintjére készült, ezért magán hordozza a jelenlegi közigazgatási felosztás torzító hatását. Hargita megye Kovásznával alkot egy kulturális térséget, míg Maros megye Kolozsszal hasonló. Település vagy közösség szintjén elvégzett elemzés bizonyára változtatna ezen a besoroláson. Az említett modell alapján a Székelyföldet mint Erdélyben fekvő, közepesen fejlett rurális és urbánus fejlettségű, de nagy vidéki fejlődési potenciállal rendelkező, nem ortodox vallású térségként lehet meghatározni.

Strukturált régió

- identitás;
- intézmények;
- együttműködés;
- nyitottság.

A régió működésének, belső kohéziójának biztosítása érdekében különféle intézmények, szervezetek és egyének, illetve közösségek által végzett ún. *koordinációs marketingtevékenység* jelentős. Korunk regionális folyamatainak egyik jellemzője a komplexitás. A régiót olyan nyílt rendszernek tekintve, melynek határain keresztül állandó árut, információt és értékrendszert hordozó emberek áramlanak, számolni kell a nyitottsággal együtt járó bonyolult kölcsönhatásokkal.

Az identitás – a régió belső kohézióján kívül – a környezetéhez, a „külvilághoz” való viszonyulást is meghatározza. Ugyanakkor az identitás, a régióhoz tartozás tudata egyben kollektív tudati leképezése a régió objektivitásának.

¹Dumitru Sandu kutatásai eredményét közli, könyvéből átvettem négy térképet, azzal a céllal, hogy vizuálisan illusztráljam a mérhető jellemzők által kirajzolt regionalitást, mellőzve a jellemzők román megnevezésének fordítását. A módszer részletes leírása egy másik módszertani tanulmány tárgyát kell hogy képezze. [Dumitru Sandu, (1999)]

A kulturális térségek szerepe a regionális fejlesztésben. 2001.

A régió kialakulásának dinamikája az eltelt évszázadok alatt változott, a különböző korokra jellemző folyamatok és azok eredményeként megjelenő regionális differenciálódás függvényében. A térség tájszerkezete a legstabilabb regionális struktúra, mely az ember megjelenése előtt kialakult és csak felszíni jellemzőiben módosult az itt élő közösségek gazdálkodása nyomán. A településszerkezet is a stabil struktúrák közé sorolható és történelmi kutatások szerint már a 14–15. században kialakult. A regionális kultúra, szokások és identitás a lassan változó struktúrák közé tartoznak, kialakulásuk a rendi társadalom idején történt és a modernizáció korában lényegesen módosultak. A munkamegosztás, a termelési tényezők, regionális piac, egyezőval a régió gazdasága az elmúlt száz évben jelentős változáson ment keresztül. A régió cserefolyamatai, kapcsolatrendszere a környezetével a legdinamikusabban változó struktúra. A regionalitást meghatározó elemek, struktúrák fejlődése összefüggő, egymást alakítva történik, ezért rendszerként szükséges a régiót vizsgálni.

A Kárpát-medence feudáliskori munkamegosztásának Frisnyák Sándor által kidolgozott földrajzi modelljét követve, „a Kárpát-medence ökonomiai egysége csak 1920-ban, a történelmi Magyarország szétarabolásával és a régiók tradicionális kapcsolatrendszerének felszámolásával szűnik meg”. A modell szerint a Kárpát-medence alapvetően két részre tagolódik, a központi medencékre és az 1500 km hosszú és mintegy 150–200 km széles hegységkeretre. A Székelyföld a hegységkerethez tartozik. A hegyvidék domborzati formái, gazdálkodásra alkalmas területei és klimaterikus feltételei alakították a Székelyföld településszerkezetét és gazdaságát¹. Ebből fakad a mikro-tájak², kistérségek jelentősége a régió szerkezetében. Megosztottság, különbség és másság együtt a kistérségek kiegészítő gazdálkodásával és a régió belüli cserepiacokkal³. A megkésett modernizáció egyik ma is érezhető hatása a hagyományos állattartás és erdőgazdálkodás jelentős részaránya a régió gazdaságában⁴. Napjainkban is élnek a háziipar hagyományos szigetei⁵. Külön kutatást érdemelne annak a folyamatnak a vizsgálata, ahogy a jelenkori tömeges vidéki elszegényedés újáteremtí a kézműves hagyományt és egyrészt a turizmus által, másrészt Románia más vidékei felé használati tárgyként értékesített természeti termékek előállítását a Székelyföld eldugott falvaiban.

¹ „...az intramontán kismedencék kedvező ökológiai feltételeket biztosítanak mind az állattenyésztő, mind pedig a földművelő tevékenységhez.” [Frisnyák, (2000, 168. o.)]

² „Erdély makro-régiói a történelmet a 18–19. század fordulóján megélt emberek számára csak a tudományos tájékozódás szempontjából jelentettek eligazodási pontokat, de az ott megtelepedő populáció életmódját, mozgásterét, gazdálkodását, természettel és léttel való küzdelmét sokkal jobban meghatározzák a mikroregionális jellemzők. [Takács, (2000, 175. o.)]

³ „A domborzati és vízrajzi viszonyok nemcsak Erdély településszerkezetét, falvainak elhelyezkedését határozták meg a történelem során, hanem a 19. század legvégéig, a 20. század elejéig meghatározták a népességtörmölés mértékét is, újfát állva az urbanizációnak, ezzel együtt a társadalmi munkamegosztás felgyorsulásának, hosszú távon megőrizve a kis lélekszámú falvakat, konzerválva ezáltal a patriarchális hagyományokat és az önállásra való törekvést. [Takács, (2000, 175, 176. o.)]

⁴ „A magassági szintkülönbségek eleve tagolták a termelhető javakat... A medencék, dombvidékek fő állata a ló és a szarvasmarha, a hegyes, erdős vidéké a juh és a kecske. Baromfit mindenütt tartottak Erdélyben... Meghatározott szerepet játszott Erdély gazdaságában az erdőlés. Egyrészt a háztartások energiaszükségletét biztosító tűzifát nyerték az erdőből... Másrészt az építkezésekhez szükségeltett épületfát...”

[Takács, (2000, 180, 181. o.)]

⁵ „Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azokat a háziipari térségeket sem, amelyek művelői falvak lakosságának egész sorából kerültek ki. Főleg a cserépegetés, a famivesség, a posztóképzés, a szövés, fonás-, kender-, gyapjú- és lenfeldolgozás divatozott Erdélyben, egész körzetek falvainak biztosítva olykor- olykor megélhetést. [Takács, (2000, 182. o.)]

A kulturális térségek szerepe a regionális fejlesztésben. 2001.

A 17–19. században működő piacvárosok árucsererendszere napjainkban is létezik, habár jelentőségéből sokat veszített¹. Egyik jellemző vonása ezeknek a vásáros helyeknek a Székelyföldön, hogy mindegyik árucserére² és nem a pénz általi piaci cserére volt beállva. Ezért időnként a székelyek javaikat távolabbi piacokra kellett hogy szállítsák. Ezt a kereskedelmet rendszerint örmény vagy zsidó kereskedők végezték. A Székelyföld peremvidéki státusára jellemző, hogy a Kárpát-medencei munkamegosztásban nyersanyag és alacsony feldolgozottságú félkész áru, valamint állandó munkaerőforrásaként volt jelen. Cserébe pedig termelőeszközöket és fogyasztási javakat „importált”.

Az etnikai régióarculat kialakítása mind a régió belülről, mind kívülről történik. Ennek a folyamatnak az aktorai a médiát használják, hogy a Székelyföldről, mint etnikai régióról történéseket, tényeket és értelmezéseket kommunikáljanak. Megítélésem szerint ez a folyamat két vonatkozásban is negatívan befolyásolja a régió fejlődési esélyeit. Egyrészt konfliktusos viszonyrendszert tételez a térséget körülvevő román etnikai többséggel rendelkező területekkel (ez a román–magyar viszony általános percepciójának része). Másrészt rombolja a regionális identitást, azáltal, hogy az etnikai affiliációt a területi kötődés fölé vagy helyébe próbálja állítani. Az etnikai alapú régióidentitás kirekeszti a térségben jelentős részarányt képviselő román etnikumot (kb. 20–30% attól függően, hogy hol húzzuk meg a régióhatárokat), ezáltal demotiválja azt a lakosságot, melynek fontos szerepe van a régió kapcsolatrendszerének és külső megítélésének alakításában. Ezzel szemben a területi kötődésen, a lokálitás³ megerősítésén alapuló identitás⁴ kiépítése lenne a célszerű.

A területi identitás építése marketingtevékenység. Olyan, kognitíve megragadható, kézzelfogható materialitások, mint a tulajdon, az intézményi és tárgyi infrastrukturális ellátottság, valamint a társadalmi kapcsolatok ápolását lehetővé tevő alkalmak és formák tudatosításával, a helyi vagy regionális közösség ezekről való tudásának növelésével ez az identitás erősíthető. De ennél talán még fontosabb és nehezebben megtehető az ún. immateriális, affektív identitáselemekről (a családok több generációs jelenléte, a táji környezeti karakteres, egyedinek érzett jegyei, ünnepek és hagyományok, valamint a szélesebb táj és környezet megismerése) való tudás elérhetősége. Ugyanakkor a helyi vagy regionális identitásépítés csak akkor lehet sikeres, ha együtt jár a szabadság, a mobilitás lehetőségével⁵. Paradoxálisan tűnhet, de úgy látszik, hogy pontosan az elvándorlás, kitelepedés szabad lehetősége járult hozzá az utóbbi évek regionális identitásmegerősödéséhez. Míg a rendszerváltás előtti bezártság az asszimiláció és az identitás eróziójához járult hozzá. Összefüggést látok az említett jelenség és a vásárlói választási alternatívák meglétének a piaci cserefolyamatokat be-

¹ „... a regionálisan végzetesen tagolt erdélyi gazdaság olyan sűrű és rendszeresen működő piac- és vásárlózatot alakított ki, amelyik kényszerűen alkalmazkodott ehhez a mikroregionális gazdasági tagozódáshoz.” [Takács, (2000, 183. o.)]

² „Harmadikként kell megemlítenünk az árucserét – alkalmak, piacok, vásárok rangsorában az erdélyi belső hetipiacoakat... Itt mindent cserélnek mindenért, s kivéve a bányász – telepeket, kézműipari- és manufaktúra-központokat, nem a pénzszerzés, nem az áru pénzre cserélésének a vágya, hanem a megélhetési kényszer gyakorlata természetes cserében megvalósuló lehetősége dominál. [Takács, (2000, 184. o.)]

³ A lokálitás magyarországi vizsgálatáról lásd: Böhm (2000).

⁴ „Az identitásnak lehet önálló tárgya a földrajzi környezet, mint ahogy a szociális és kulturális meghatározottságon túl erős lehet a valamely tevékenységhez, illetve a megélhetést garantáló körülményekhez való kötődés is.” [Oláh, (2000, 145. o.)]

⁵ A helyhez kötődés csak akkor számítható pozitív értéknek, ha ténylegesen adott a helyváltoztatás szabadsága, vagyis a helyben maradás tövű valós alternatíva egyik, folyamatosan megmértetett eleme.” [Oláh, (2000, 146. o.)]

A kulturális térségek szerepe a regionális fejlesztésben. 2001.

folyásoló ténye közt. Ez az analógia elméleti megalapozást követel meg. Az identitással kapcsolatos marketinghez ad fogódzót, ha az identitást, mint a biztonság iránti szükséglet kielégítésének egyik lehetséges módját tekintjük. Természetesen, elég gond feltárni az identitásképző tényezők és a piaci mechanizmusok közötti összefüggéseket, pontosan az identitás fogalom elvont jellege miatt.

Oláh Miklós hivatkozott tanulmánya tartalmaz erre vonatkozó megállapításokat. A regionális identitás alapjának a térben egyénenként változó sugarú és formájú természeti, kulturális és szociális tájról, környezetről szerzett információkkal megalapozott komfortérzetet, az adott térségben „otthon lenni” élményét tekinti. A meghatározás lényege az információ, az ismeretek halmaza, egyszóval a tudás megléte. A mobilitás és az információ, mint két kulcsfogalom szempontjából a regionális identitás tárgyául választott földrajzi tér nagyságát befolyásolja a foglalkozás (munkamegosztás), a jövedelem, a térhasználat, inter- és intragenerációs földrajzi mobilitás, valamint az iskolázottság, nem és életkor¹. Ebben a megközelítésben összefüggés feltárásának lehetőségét látom egy adott régió fejlettsége, identitása és határainak meghatározóképesége között. Ezt az összefüggést a regionális identitás szerkezete és működési mechanizmusai (reprodukción, erősödés, integrációs képesség, asszimilációs képesség, az egyén egyéb identitásaival való viszonya) adják. Ezzel az értelmezéssel a regionális identitás koordinációs vetülete is felsejlik abban, hogy kollektív identitásról van szó.

A lokális és regionális identitások között komplementaritás és érdekellentét egyaránt jelentkezhet. Mindkét identitás megléte a térség aktorai közt az együttműködő verseny lehetőségét teremti meg. A győztes–győztes helyzet felválthatja a zéró-összegű játékok hagyományos világát. Ehhez azonban szükséges a régió marketingfogalmi kidolgozottságát olyan szintre emelni, hogy össze tudja kötni a gazdasági–piaci, szervezeti és társadalmi koordinációs mechanizmusokat.

Következtetés

A Székelyföld régiófejlődése az utóbbi években felgyorsult. Ehhez nagymértékben hozzájárultak a korunkat jellemző gazdasági átalakulások és az erdélyi régió belső differenciálódási folyamatai. A térség megkésett modernizációja szükségszerűen folytatódik. A készülő fejlesztési politikák és stratégiák, azonban a régió komplexitása miatt csak akkor lehetnek sikeresek, ha ezeket sokrétű tudományos kutatás és elemzés alapozza meg. Az értékelt fejlesztés folyamata önmagában, valamint a kialakított intézményrendszerei működésével (közigazgatás, civil társadalom) regionalizációs folyamatokat vezérel egy adott térségben. Ennek eredményeként dinamikusan változik egy régió területi behatároltsága és a terület belső szervezettsége. Az így kialakult régiók elsősorban minőségi jellemzőkben különböznek környezetüktől (kultúra, mentalitás, magatartásminták, bizalom jellege).

A minőségi különbség hosszú távon megalapozza és egyben meghatározza az infrastruktúrális és gazdaságfejlesztést is.

Irodalom

Andrescu Gabriel – Molnár Gusztáv: *Problema Transilvana*. Iași, 1999, Polirom.

Beluszky Pál: *Egy félsiker hét stációja (avagy a modernizáció regionális különbségei a*

¹ i.m. 148–149. o.

Erdélyi Magyar Adatbank

A kulturális térségek szerepe a regionális fejlesztésben. 2001.

századelő Magyarországon). In Alföld és Nagyvilág. MTA Földrajztudományi Kutató Intézet, Budapest, 2000.

Bóhm Antal: *Térségi identitás Magyarországon*. In: Területfejlesztés és közigazgatás-szervezés, MTA, Budapest, 2000.

Dr. Orsody Béla: *Koordináció, piac, marketing*. J.P.T.E. Pécs, 1995.

Elekes Tibor – Tóth József – Trócsányi András: *Erdély változó térszerkezete a XX. században*. In Erdély természeti és történeti földrajza, ed. Boros László, Nyíregyháza.

Erdősi Ferenc: *Erdély közlekedéshálózatának kialakulása és fejlődése*. In Erdély természeti és történeti földrajza. Ed. Boros László, Nyíregyháza, 2000.

Frisnyák Sándor: *A Kárpát-medence feudális kori munkamegosztásának földrajzi modellje*. In Erdély természeti és történeti földrajza, ed. Boros László, Nyíregyháza.

Fukuyama Francis: *Bizalom. A társadalmi erények és a jólét megteremtése*. Európa, Budapest, 1997.

Hajdú Zoltán: Erdély történetileg változó államföldrajzi problematikája: közigazgatási régió, részállam, önálló állam? In Erdély természeti és történeti földrajza, ed. Boros László, Nyíregyháza.

Horváth Gyula: *Az európai regionalizmus kihívásai és a magyar regionális politikai stratégia*. In: Területfejlesztés és közigazgatás-szervezés, MTA, Budapest.

Kocsis Károly – Eszter Kocsis-Hodosi: *Ethnic Geography of the Hungarian Minorities in the Carpathian Basin*. Geographical Research Institute, Budapest, 1998.

Körten David C.: *Getting to the XXI. Century*. Kumaron Press, 1990.

Nemes Nagy József: *Jegyzetek a modern kori térbeliség fogalmainak értelmezéséhez*. In Alföld és Nagyvilág, MTA Földrajztudományi Kutató Intézet, Budapest, 2000.

Oláh Miklós: *Adalékok a regionális identitás megrajzolásához*. In: Területfejlesztés és közigazgatás-szervezés, MTA, Budapest.

Orosdy Béla: *Koordináció, piac, marketing*. JPTE, Pécs, 1995.

Pálné Kovács Ilona: *Térszerkezési stratégiák Magyarországon*. In: Területfejlesztés és közigazgatás-szervezés, MTA, Budapest, 2000.

Pinczés Zoltán: Erdély gazdasági életének földrajzi alapjai, in Erdély természeti és történeti földrajza. Ed. Boros László, Nyíregyháza, 2000.

Sandu Dumitru: *Spațiul social al tranziției*. Polirom, Iași, 1999.

Takács Péter: *Erdély regionalitása és gazdasági élete a XVIII–XIX. század fordulóján*. In Erdély természeti és történeti földrajza. Ed. Boros László, Nyíregyháza, 2000.

Varga E. Árpád: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája, I.* Teleki László Alapítvány – Pro-Print Könyvkiadó, Budapest–Csíkszereda, 1998.